

GAMMALKILS KYRKOGRÅRD

Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering

Gammalkils församling

Linköpings kommun

Linköpings stift

Östergötlands län

2005

ÖSTERGÖTLANDS LÄNSMUSEUM

Raoul Wallenbergs plats • Box 232 • 581 02 Linköping • Tel 013-23 03 00 • Fax 013-14 05 62
info@ostergotlandslansmuseum.se • www.ostergotlandslansmuseum.se

GAMMALKILS KYRKOÅRD

Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering

Gammalkils församling

Linköping kommun

Linköpings stift

Östergötlands län

Innehåll

Inledning	2
Bakgrund	2
Syfte	2
Kulturminneslagen och begravningslagen	2
Kulturhistorisk bedömning	3
Inventeringens uppläggning och rapport	3
Översiktskarta	4
Gammalkils kyrkogård	4
Kyrkogårdens omgivning	4
Gammalkils kyrka	5
Kyrkogårdens historik	6
Beskrivning av kyrkogården	6
Översiktlig beskrivning av växtlighet mm – Karta	9
Beskrivning av enskilda kvarter	12
Kvarter A	12
Kvarter B	14
Kvarter C	15
Kvarter D	17
Källor	18
Exempel på gravvårdar med kulturhistoriskt intresse	20
Förklaring till exempellistan	20
Utvärderingskarta	21
Bilagor	
Exempellista	
Fotografier	

INLEDNING

Bakgrund

Ur kulturhistorisk synpunkt är kyrkogårdar och begravningsplatser bärare av en stor mängd information och de här platserna ger anledning till frågor av olika slag. Vad är typiskt för våra kyrkogårdar när det gäller vegetation, omgärdningar, gångar, gravvårdar m m och finns det några regionala skillnader? Vad har varit gängse bruk under olika tider och vad kan vi få för historisk information bara av att gå på en kyrkogård? Med utgångspunkt i behovet av att förbättra kunskapen om våra kyrkogårdar och begravningsplatser genomförs en stiftsövergripande kulturhistorisk inventering.

På uppdrag av Linköpings stift utför Östergötlands länsmuseum inventeringen av kyrkogårdar/begravningsplatser inom den del av stiftet som ligger inom Östergötlands län. Arbetet bekostas av medel från den kyrkoantikvariska ersättningen och påbörjades under år 2002. Projektet beräknas vara avslutat vid utgången av år 2006. Inventeringen berör de till Svenska kyrkan hörande kyrkogårdarna/begravningsplatserna som omfattas av kulturminneslagen. Lagen gäller de begravningsplatser som är tillkomna före utgången av år 1939 och ytterligare några som skyddas genom särskilt beslut av Riksantikvarieämbetet. Denna rapport utgör en delrapport i inventeringen vars resultat kommer att sammanställas och analyseras i en stiftsövergripande rapport.

Syfte

De stiftsövergripande inventeringarnas syfte är:

- att lyfta fram och öka förståelsen för kyrkogårdarnas och begravningsplatsernas kulturvärden och att främja kontakterna mellan kyrkan och kulturmiljövården
- att ge ett underlag för församlingarnas/samfälligheternas planering och förvaltning av kyrkogårdarna/begravningsplatserna och ett underlag för vård- och underhållsplaner
- att sammanställa ett enhetligt och tillgängligt kunskapsunderlag med beskrivning av och historik för den enskilda kyrkogården/begravningsplatsen samt en bedömning av de kulturhistoriska värdena. Inventeringen blir samtidigt en samlad dokumentation och överblick av kyrkogårdar/begravningsplatser i stiftet från 2000-talets första decennium.
- att ge ett underlag för handläggning av kyrkoantikvariska ärenden och för bedömning av var det är särskilt viktigt att stödja insatser med kyrkoantikvarisk ersättning.

Kulturminneslagen och begravningslagen

Enligt Lag om kulturminnen m.m. (SFS 1988:950) skall Svenska kyrkans *kyrkobyggnader, kyrkotomter* och *begravningsplatser* vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas. Tillstånd måste sökas hos länsstyrelsen för att göra väsentliga förändringar på kyrkogården. (Se vidare i bilaga om Kulturminneslagen.) Begravningslagen (SFS 1990:1144) säger att en gravvård ägs av den som betalar gravrättsavgiften. När gravrätten upphör har ägaren rätt till gravvården. Om gravrättsinnehavaren inte vill gör anspråk på gravvården inom 6 månader tillfaller gravvården upplåtaren, alltså församlingen. Vidare

säger lagen: ”Om en gravanordning har tillfallit upplåtaren och den är av kulturhistoriskt värde eller av annat skäl bör bevaras för framtiden, skall upplåtaren om möjligt lämna kvar den på platsen. Om gravanordningen ändå måste föras bort från gravplatsen, skall den åter ställas upp inom begravningsplatsen eller på någon annan lämplig och därtill avsedd plats”.

Kulturhistorisk bedömning

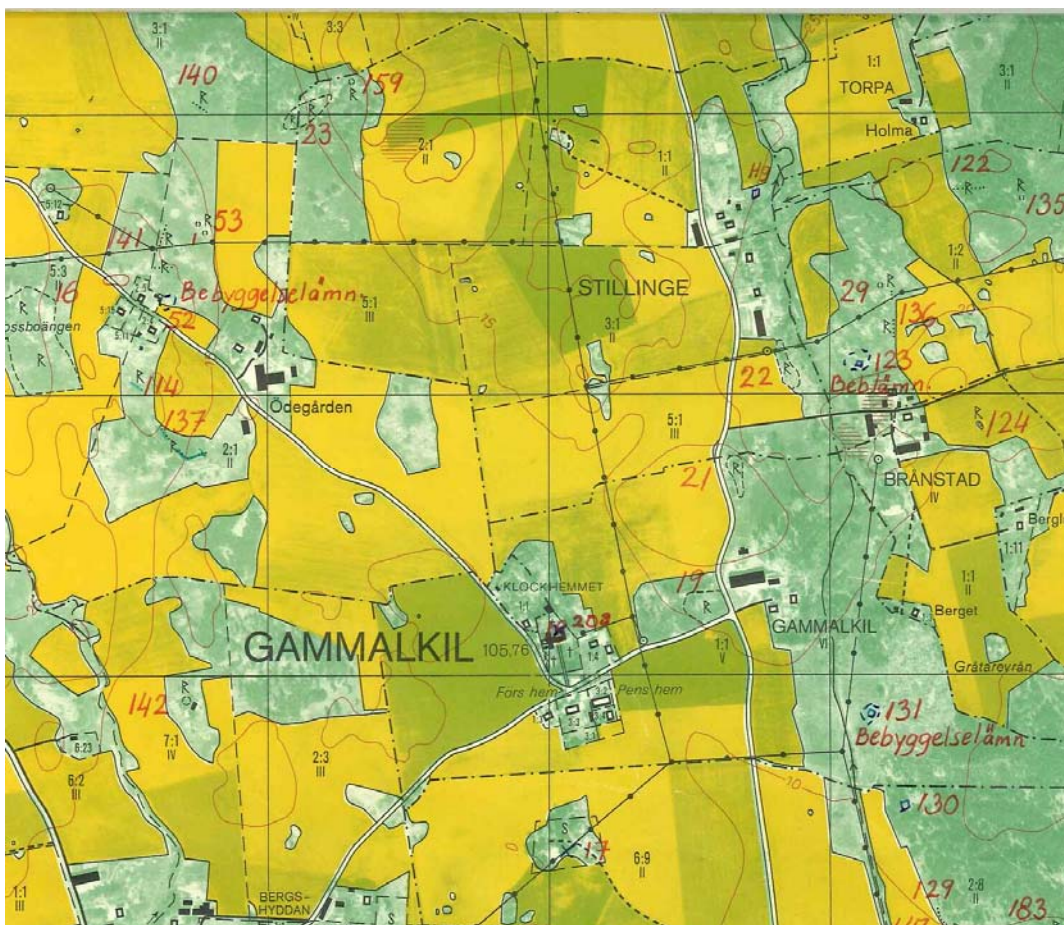
Alla gravvårdar bär på sin historia och kan berätta om en person, om en familj, om stilhistoria och om begravningstraditioner. I rapporten anges exempel på typer av gravvårdar som utifrån olika grunder bedöms som kulturhistoriskt värdefulla. Generellt gäller att ålderdomliga gravvårdar från tiden fram till 1850 bör föras in i kyrkans inventarieförteckning. Detta gäller även gravstaket och gravvårdar i gjutjärn och smidesjärn liksom äldre vårdar av trä. Många andra gravstenar har också ett kulturhistoriskt värde som kan kopplas till gravvårdens utförande, t ex material och konstnärlig utformning eller ett lokal/personhistoriskt värde. Inventeringen omfattar i första hand enbart gravvårdar ute på kyrkogården. I flera kyrkor finns det dock gravvårdar som förvaras i kyrkan eller i lokal i anslutning till kyrkan. Ofta har dessa ett stort kulturhistorisk värde och bör tas med i kyrkans inventarieförteckning.

Den kulturhistoriska bedömningen görs utifrån principer som tagits fram av och fortlöpande diskuteras med representanter för Linköpings stift, länsstyrelserna i Kalmar, Östergötland och Jönköping samt läns museerna i Jönköpings och Kalmar län. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan hela tiden föremål för omvärderingar. Vid bedömningen tas hänsyn till dels varje enskild kyrkogårds egna värden, men också till värden i förhållande till andra kyrkogårdar i stiftet och i övriga landet. Inför varje planerad förändring skall tillstånd inhämtas från länsstyrelsen och varje ärende behandlas där från fall till fall. Den kulturhistoriska bedömningen utgör underlag för beslut om vilka åtgärder som kan vara berättigade till kyrkoantikvarisk ersättning.

Inventeringens uppläggning och rapport

Rapporten består av en historik över kyrkogården samt en beskrivning i ord och bild av kyrkogården som helhet och de olika kvarteren/områdena. En kulturhistorisk bedömning görs av varje kvarter/område samt över kyrkogården i dess helhet. Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering och fotografering samt en arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gåtts igenom har främst varit läns museets topografiska arkiv och Antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet i Stockholm. Uppgifter har vidare hämtats från aktuell litteratur däribland hembygds litteratur. I viss mån har lantmäteriets handlingar och kartor nyttjats. De i rapporten redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som en komplett beskrivning av händelser i kyrkogårdens utveckling. Arbetet inkluderar en omfattande fotodokumentation varav ett antal bilder presenteras i rapporten. Delar av inventeringsmaterialet görs tillgängligt via Kulturmiljövårdens bebyggelseregister, ett informationssystem som förvaltas av Riksantikvarieämbetet (www.raa.se).

Fältarbete och rapport har utförts av antikvarie Caroline Morgansdotter, Östergötlands läns museum 2005. Rapporten finns tillgänglig på Linköpings stift, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Östergötlands läns museum samt på respektive kyrklig samfällighet.

Utsnitt ur ekonomiska kartans blad 085 35 Gammalkil, 1982.

GAMMALKILS KYRKOGRÅRD

Kyrkan med omgivande kyrkogård ligger centralt i Gammalkils bykärna. Kyrkogården har en rektangulär planform i sydnordlig riktning. Kyrkan ligger på kyrkogårdens centrala del med den äldre delen, kvadratisk till formen, i söder och den nyare, mer oregelbundna delen, i norr. Kyrkans långhus är orienterat i öst/väst. Väster om kyrkogården finns ett åkerlandskap och landsvägen går parallellt med den västra muren. I norr gränsar kyrkogården mot ett kuperat område med buskage. Den östra sidan utgörs av åkermark och till viss del bebyggelse. I söder går landsvägen vars sträckning går mellan kyrkogårdens asfalterade parkering och en bostadslänga, det f d ålderdomshemmet, samt den gamla skolan som idag är församlingshem. Infarten från landsvägen i söder omgärdas av en allé som utgörs av lindar. Allén fortsätter fram till långhusets södra fasad.

Kyrkogårdens omgivning

Kyrkan ligger vid ett vägskal ca 15 km sydväst om Linköping. Den är belägen på en höjd med vid utblick över det fornlämningstäta landskapet. Söder om kyrkan ligger den f d kyrkskolan från 1800-talets senare del, som numer har funktionen som församlingshem. Intill ligger hembygdsgården där en utomhusscenen är uppbyggd. Vid

nordöstra delen av kyrkogården finns en senmedeltida tiondebod av sten. Den har troligen samband med Gammalkils ställning som prebende, d v s pastoratets inkomst utgjorde lön till någon annan tjänst i kyrka eller skola. I detta fall för en kanik i Linköpings domkyrka, som uppbar tionden från församlingen. Gammalkils f d prästgård ligger ca 500 m öster om kyrkan.

Gammalkil på häradskartan från 1868-1877, blad Gammalkil.

Gammalkils kyrka

Gammalkil är en medeltida socken och omnämns första gången 1345 som *Gambla Kyl*. Den medeltida kyrkan, som var uppförd av kalksten på 1100- eller 1200-talet, revs i samband med att den nuvarande kyrkan uppfördes 1799-1802. Den nya kyrkan fick en för sin tid typisk utformning i en enkel nyklassicistisk stil med ett rektangulärt långhus med halvrunt kor i öster och indraget torn i väster. Fasaderna är spritputsade med slätputsade omfattningar, avfärgade i en gråvit ton, med symmetriskt placerade fönsteröppningar. Huvudingången är via tornet i väster. En ingång finns även centralt placerad på långhusets södra sida. Taket, som ursprungligen varit spåntäckt, är nu belagt med kopparplåt. Gammalkils kyrka är såväl exteriört som interiört mycket välbevarad och är en av de bäst bevarade gustavianska kyrkorna i landet.

*Flygfoto över Gammalkils kyrkogård, år 1950.
Foto från Östergötlands läns museums samlingar.*

Kyrkogårdens historik

Uppgifter om kyrkogårdens historik har i huvudsak hämtats från Östergötlands läns museums topografiska arkiv och bibliotek. Uppgifter om äldre lantmäterikartor är hämtade från Lantmäteriets websida.

Från en sockenbeskrivning daterad till år 1760 finns det uppgifter om att en klockstapel uppfördes på Gammalkils kyrkogård år 1699.

Kyrkogårdens utformning är skapad efter den medeltida kyrka som låg på den norra delen av kyrkogården i anslutning till tiondeboden. Den medeltida kyrkogården är underordnad den nuvarande kyrkan som byggdes 1801 då kyrkan är av större och modernare snitt. Den medeltida kyrkan revs i samband med byggandet av den nya.

Ett foto från 1938 visar att kyrkogårdens norra del saknar rygghäckar, området har en öppen karaktär som saknar den struktur som nuvarande rygghäckar bidrar till.

Ett foto från 1931 visar att kyrkogårdens södra del varit belagt med flertalet grusgravar. Det syns också på flygfotot från 1950-talet.

Minneslunden som är byggd norr om kyrkogården i anslutning till tiondeboden invigdes 2004.

Beskrivning av kyrkogården

Kyrkogården består av fyra kvarter: A-D. Kvarter A och B ligger på kyrkogårdens södra del och tillhör den äldre delen av kyrkogården. Kvarter A i den sydvästra delen och kvarter B i den sydöstra delen. Kvarter C och D ligger på kyrkogårdens norra halva tillsammans med minneslunden och tiondeboden. Kvarter C omger kvarter D som utgör det centrala området på den norra sidan.

Allmän karaktär

Den relativt enhetliga trädkransen bidrar till att kyrkogården ramar in och den regelbundna allén som går från landsvägen i söder fram till långhusets södra fasad ger ett symmetriskt intryck. Mängden av trädkronor från trädkransen samt allén, ger den södra delen av kyrkogården en inneslutande karaktär. Denna karaktär framhävs av den syrenhäck som växer på muren, ca 1,5-1,8 m hög, som även den bidrar till inramningen, liksom de rygghäckar som växer på den södra sidan, ca 1,2 m höga. Den norra delen av kyrkogården ger ett yngre och mer öppet intryck, äldre och höga vårdar förekommer men området präglas av breda och låga av yngre slag. Syrenhäcken som ramar in minneslunden i norr samt tiondeboden skapar en avgränsande effekt gentemot området med buskage. Vid den västra ingången står en runsten med skriften (*Halvdan*) *reste denna sten (efter) Rolf, sin fader. Han var god.*

Omgårdning

Västra muren: kallmurad stödmur och halvmur, ca 1,1-1,5 m hög och ca 0,3-1,7 m stora stenar av rödgrå granit. En del av mursträckningen, söder om den västra ingången, är av yngre slag. Den yngre sträckningen utmärks av att stenarna är mer kvadratiska och är placerade mer kompakt. Muren har en skada vid nordvästra hörnet (stenarna håller på att falla ut).

Den västra muren där en bit av mittpartiet har blivit lagad.

Norra muren: kallmurad halvmur av rödgrå granitstenar, ca 0,3-1 m stora stenar. Ca 0,6 m hög.

Östra muren: kallmurad stödmur, ca 1- 1,2 m hög. Ca 0,3-0,8 m stora stenar i rödgrå granit.

Södra muren: kallmurad stödmur i rödgrå granit, ca 1,0 m hög och ca 0,3-1,3 m stora stenar.

Ingångar

Väster: i grunden fyrkantiga grindstolpar i vit puts som kröns av ett utskjutande profilerat toptak i svart plåt, ca 2,5 m höga. Grindar i gjutjärn, med konkav profil.

Norr: öppning i muren mellan kyrkogården och minneslunden.

Söder: i grunden fyrkantiga grindstolpar i granit, ca 1,8 m höga, kröns av en topp i granit. Smidesgrindarna är daterade till år 1820, är rikt dekorerade med konkav form och initialerna G.E. finns på grindarna.

Den västra samt den södra ingången.

Vegetation

Väster: stödmuren kröns av en syrenhäck, ca 1,5-1,8 m hög. Trädkrans av lindar.

Norr: trädkrans av lindar samt alm och lönn.

Öster: stödmuren kröns av en syrenhäck, ca 1,5-1,8 m hög. Trädkrans vid den södra delen av mursträckningen.

Söder: stödmuren kröns av en syrenhäck, ca 1,5-1,8 m hög. Trädkransen består av lindar.

På den norra delen av kyrkogården präglas området av en klippt rygghäck av tuja, ca 1,2 m hög, som omgärdar centrala delen av den norra sidan.

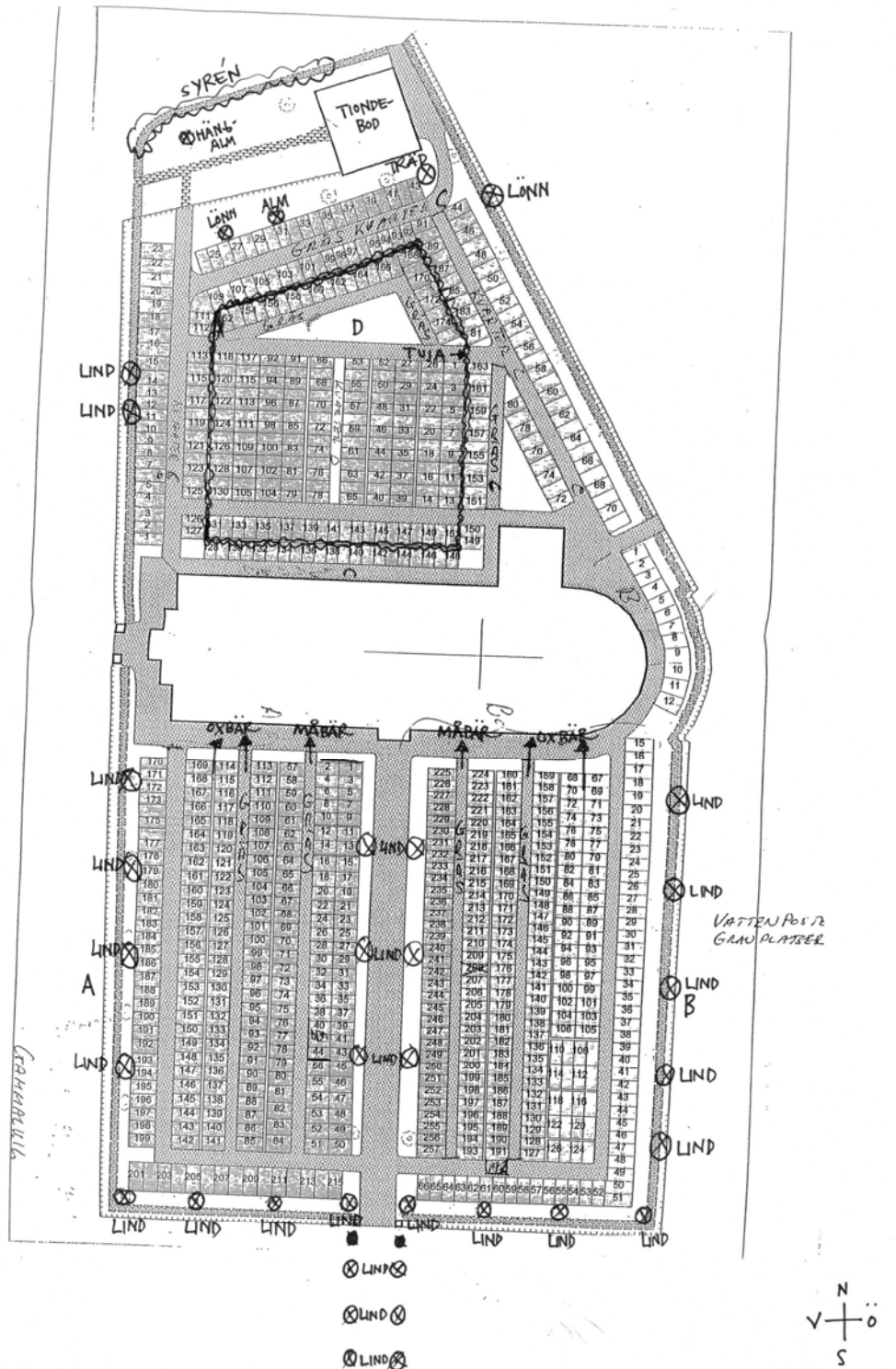
På den södra sidan av kyrkan domineras området av klippta rygghäckar, oxbärs- och måbärshäckar, i nordsydlig riktning. Även rygghäckar som skapar kvarterskänsla i östvästlig riktning, ca 1,2 m höga oxbärshäckar. Allén går från landsvägen och parkeringen i söder och fortsätter fram till kyrkans södra fasad och består av regelbundet planterade lindar. På det södra området förekommer också klippta tujor och sockertoppsgranar vid enskilda gravvårdar.

Gångsystem

Vid det södra området går grusgången parallellt med muren och kyrkans södra fasad samt vid allén. Gångarna mellan gravraderna består av gräsytor. Vid det norra området omgärdar grusgången området parallellt med trädkransen och vid kyrkans norra fasad. Den delar också av kvarter D i östvästlig riktning. En stengång leder genom minneslunden fram till tiondebodens portar på dess västra fasad.

Gravvårdstyper

Den södra delen av kyrkogården ger ett ålderdomligt intryck då flertalet gravvårdar är ålderdomligt utformade, högre i svart granit, stenramsgravar med gräs samt grus, gravar som omgärdas av gjutjärnsstaket, obelisker och hällar. I sydöstra hörnet förekommer kvarter för liggare som ramas in av klippta rygghäckar. I den norra delen förekommer också gravar med ålderdomliga uttryck såsom högre i svart kalksten, vårdar som omgärdas av gjutjärnsstaket samt hällar. Men yngre, breda och låga i röd, grå och svart granit dominerar området. I den centrala delen är det övervägande yngre vårdar som är breda och låga i utformningen. Titlar på gravvårdarna säger mycket om traktens näringsliv. På Gammalkils kyrkogård är vanligast förekommande titlar lantbrukare och hemmansägare.

Vegetationskartan visar den växtlighet som finns på Gammalkils kyrkogård.

Minneslund

Minneslundan har ett kulturhistoriskt värde då den vittnar om en tillblivelse inom gravvårdskulturen. Den har sitt ursprung från slutet av 1950-talet då den första

minneslunden anlades i Sverige. I minneslunden ersätts det personliga monumentet till anonymitet, där blir alla lika inför döden. Dess tillkomst är en konkret utveckling inom gravvårdskulturen. Minneslunden på Gammalkils kyrkogård invigdes 2004. Utanför den norra muren omgärdas minneslunden av en halvcirkelformad friväxande syrenhäck. En hängalm bildar en central punkt i minneslunden. Där finns också en träsoffa av nyare slag samt en ställning i gjutjärn till blomvaser. Mellan minneslunden och tiondeboden finns fyra gravvårdar placerade som är ditflyttade, tre i gjutjärn och en i röd kalksten. En stengång leder genom minneslunden fram till tiondebodens port. Norr om minneslunden finns en kompoststation.

Minneslunden är placerad norr om kyrkogården i anslutning till den medeltida tiondeboden. Till höger ålderdomliga gravvårdar placerade vid minneslunden.

Byggnader

Tiondebod vid nordöstra hörnet av kyrkogårdens norra del. Tiondeboden är senmedeltida och är utförd i sten med ett brant sadeltak, täckt av enkupigt tegel. Svartmålad dubbel träport med stående panel. Den har troligen samband med Gammalkils ställning som prebende, d v s pastoratets inkomst utgjorde lön till någon annan tjänst i kyrka eller skola. I detta fall för en kanik i Linköpings domkyrka, som uppbar tionden från församlingen.

Den senmedeltida tiondeboden.

I söder på andra sidan landsvägen ligger församlingshemmet, den f d byskolan samt det fd ålderdomshemmet som idag är flerbostadshus.

Övrigt

Vattenpost och redskap finns på flera ställen. Träsorfor förekommer vid allén samt vid minneslunden. Vid den södra entrén finns två belysningsstolpar av klassiskt snitt. Vid kyrkans västra entré finns en runsten från 1000-talet med följande inskription: *(Halvdan) reste denna sten (efter) Rolf, sin fader. Han var god.* Runstenen låg ursprungligen vid kyrkporten och flyttades sedan till prästgården. 1862 restes den på kyrkogården.

Runsten från 1000-talet, år 1862 restes den på sin nuvarande plats.

Kulturhistorisk bedömning

Trädkransen och allén är av kulturhistoriskt värde. Värdet består i vegetationen i sig men också för den karaktär de olika delarna ger åt området. På 1800-talet då det blev vanligare med planerad vegetation på kyrkogårdarna var den i första hand en hälso- och hygienaspekt. Idag är den också en viktig del av kyrkogårdens formspråk och karaktär. Längs grusgången och allén i söder är gravvårdarna av ålderdomligt slag som representerar högreståndsfamiljer. Dessa utgör ett kulturhistoriskt värde och ger kvarter A och B ett ålderdomligt uttryck.

På den södra delen av kyrkogården är parkkaraktären tydlig med allén och den symmetriska och välvuxna vegetationen. Det grusgångssystem som är befintligt är av värde för helheten och kyrkogårdens karaktär.

Den syrenhäck i halvcirkelform som omgärdar minneslunden i norr är av vikt då den ramar in området gentemot den vegetation som växer i norr utanför kyrkogårdens område. Det blir en naturlig gräns då avgränsning mellan kvarter C och minneslunden inte är märkbar eller framträdande. Enskilda gravvårdar i kvarter C och D utgör ett

kulturhistoriskt värde. I kvarter D bör nämnas de låga och breda vårdar med ett kors som dekor, dessa finns det ett relativt stort antal av (se foto s 17). Kontinuiteten av dessa gravvårdar är exempel på strömningar inom gravvårdskulturen. Den norra kyrkogårdens karaktär präglas av att flertalet gravvårdar är låga och breda. Det södra och det norra områdets skilda karaktärer tydliggör olika skeden inom kyrkogårdens utveckling och skapar en helhet.

Muren som omgärdar kyrkogården vittnar om dess historia och grindarna är viktiga inslag i omgärdningen. Den södra är daterad till år 1820, är rikt dekorerad och av vikt för kyrkogårdens karaktär.

Gravvårdarna representerar en bred spännvidd, där hällar, stenramsgravar, obelisk och vård med gjutjärnsstaket är några exempel på en ålderdomlig gravvårdstrend och gravanläggningar som är mer påkostade. För att komplettera de trender som speglar av sig på gravvårdar är det också av vikt att lyfta fram yngre vårdar. Sammantaget gör dessa Gammalkils kyrkogård till ett historiskt sett innehållsrikt och intressant tidsdokument. Gammalkils socken är en jordbruks- och skogsbygd, men huvudnäringen har varit åkerbruk. Detta vittnar gravvårdarnas titlar om, då lantbrukare är vanligast förekommande.

Den medeltida tiondeboden innehar ett mycket högt kulturhistoriskt värde. Den har troligen samband med Gammalkils ställning som prebende, d v s pastoratets inkomst utgjorde lön till någon annan tjänst i kyrka eller skola. I detta fall för en kanik i Linköpings domkyrka, som uppbar tionden från församlingen.

BESKRIVNING AV ENSKILDA KVARTER

Kvarter A Gravplats nr 1- 215

Kvarteret omfattar gravplats nr A 1-215 och ligger sydväst om kyrkan. I väst går landsvägen och åkermark breder ut sig, i norr kyrkan, i öst kvarter B samt gräsyta och landsväg i söder.

Kvarter A. Högeståndsgravarna är främst representerade vid raden som går parallellt med allén.

Allmän karaktär

Allén, rygghäckarna samt den relativt höga häcken på muren ramar in kvarteret. De äldre höga gravvårdarna bidrar till ett ålderdomligt intryck.

Omgårdning

I väster syrenhäck och trädkrans, i norr och i öster grusgång samt syrenhäck och trädkrans i söder.

Ingångar

Entré vid kvarterets sydöstra hörn från den asfalterade parkeringen i söder.

Vegetation

Regelbunden trädkrans av lindar i väst och i söder. Vid trädkransen växer också en syrenhäck ca 1,5-1,8 m hög. Klippta rygghäckar, ca 1,2 m höga i nordsydlig riktning, två oxbär och en måbär.

Gångsystem

Grusgång i ytterkanten av kvarteret, gräsytor mellan gravraderna.

Gravvårdstyper

Gravvårdstyperna varierar, men kvarter A ger ett ålderdomligt intryck då övervägande delen av vårdarna är äldre. Höga och i svart granit. Obelisker och hällar förekommer, liksom yngre, breda och låga i svart, grå och röd granit. Åldern varierar från slutet av 1800-talet till 2000-talet. Finns ingen tidsperiod som är mer representerad än övriga.

Exempel på gravvårdar i kvarter A.

I kvarter A finns en kulturgrav och år 2002 togs beslut av dåvarande kyrkogårdsnämnden att den ska vara kvar på kyrkogården tills det blir platsbrist. Greta begravdes 1923.

Kulturgrav.

Byggnader

Övrigt

Runsten i kvarterets nordvästra hörn, soffa vid allén. Vattenpost och kompost vid det sydvästra hörnet. Marschallhållare vid alléns slut.

Kulturhistorisk bedömning

Enskilda, i huvudsak ålderdomliga, högreståndsgravar har ett kulturhistoriskt värde. Trädkransen, allén, syrenhäcken och rygghäckarna är av vikt då dessa skapar den inneslutande karaktär som präglar kyrkogårdens södra sida.

Kvarter B Gravplats nr 1-225

Kvarteret omfattar gravplats nr B 1-225 och ligger öst och sydöst om kyrkan. I väster kvarter A, i norr kyrkan samt kvarter C, i öst buskage och bebyggelse, parkering i söder.

Kvarter B. Högreståndsgravarna är främst representerade vid raden som går parallellt med allén och i huvudsak närmast kyrkobyggnaden.

Allmän karaktär

Allén, rygghäckarna samt den relativt höga häcken på muren ramar in kvarteret. De äldre höga gravvårdarna bidrar till ett ålderdomligt intryck.

Omgärdning

I väst och i norr grusgång och i öst och söder trädkrans samt syrenhäck.

Ingångar

I kvarterets sydvästra del finns den södra ingången från den asfalterade parkeringen.

Vegetation

Regelbunden trädkrans av lindar i öst och syd, vid trädkransen växer också en syrenhäck ca 1,5-1,8 m hög. Klippta rygghäckar, ca 1,2 m höga, i nordsydlig riktning. En måbär och två oxbär. Klippta tujor och sockertoppsgranar förekommer vid enskilda gravvårdar. Vid vårdarna nr 108-126 bildar rygghäckarna mindre kvarter.

Gångsystem

Grusgång går runt kvarteret, gångarna mellan gravvårdar består av gräsytor.

Gravvårdstyper

Gravvårdarna skiljer sig i ålder och utformning, men likt kvarter A dominerar de äldre vårdarna och kvarteret får på så vis en ålderdomlig karaktär. Varierad ålder, slutet av 1800-talet – 2000-talet, möjligtvis dominerar vårdar från 1950-talet till 1980-talet. Stor rikedom på olika gravvårdstyper som t ex häckramsgravar, gravar med gjutjärnsstaket samt stenramsgravar. De flesta är äldre och högre men även låga och breda förekommer. Främst svart, grå och röd granit.

Exempel på gravvårdar i kvarter B. Till höger syns de mindre kvarter som omgärdas av rygghäckar, nr 108-126 i sydöstra hörnet.

Byggnader

Övrigt

Träsoffa vid allén, kompost vid sydvästra hörnet. Marschallhållare vid alléns slut.

Kulturhistorisk bedömning

Enskilda, i huvudsak ålderdomliga, högreståndsgravar har ett kulturhistoriskt värde. Trädkransen, allén, syrenhäcken och rygghäckarna är av vikt då dessa skapar den inneslutande karaktär som präglar kyrkogårdens södra sida.

Kvarter C Gravplats nr 1-163

Kvarteret omfattar gravplats nr C 1-163 och ligger norr om kyrkan. Kvarteret utgör den norra delen av kyrkogården tillsammans med kvarter D. Kvarter C bildar en ram runt kvarter D som utgör den centrala delen av området.

Kvarter C. På det högra fotot skimtar minneslunden i bakgrunden.

Allmän karaktär

Kvarteret präglas av en öppen karaktär och har såväl ett ålderdomligt som yngre uttryck.

Omgärdning

I väster löper en grusväg parallellt med mursträckningen, även landsväg och åkermark är beläget i väster. I norr finns kyrkogårdens kompost och ett område av buskage, även i öster breder ett område av buskage ut sig. Kvarteret gränsar till kyrkan i söder och delvis kvarter B som sträcker sig runt kyrkans absid.

Ingångar

Ingång vid kyrkans västra entré.

Öppning i norra muren mellan minneslunden och kvarteret.

Vegetation

Trädkrans av lind, lönn och alm. Syrenhäck som växer på muren, ca 1,5-1,8 m hög. Vid minneslunden växer en syrenhäck samt en hängalm och diverse planterade perenner.

Gångsystem

Grusgångar omgärdar kvarteret, de går parallellt med muren samt med kyrkans norra fasad.

Gravvårdstyper

Övervägande ålderdomliga vårdar, t ex en med gjutjärnsstaket. Även yngre gravvårdar vars utformning är breda och låga, även barngrav samt hällar förekommer. Vanligast förekommande är vårdar från slutet av 1800-talet till 2000-talet, i kalksten samt röd, grå och svart granit. Gravvården över orgelkonsulenten Carl-Gustaf Lewenhaupt (1949-2000) är ett bra exempel på gravvård med lokalthistoriskt värde. Carl-Gustaf Lewenhaupt var bl a projektansvarig när schiörlinorgeln i Östra Skrukebys kyrka restaurerades 1991. Han var också delaktig i restaurerandet av schiörlinorgeln i Gammalkils kyrka 1996.

Gravvården efter orgelkonsulenten Carl-Gustaf Lewenhaupt.

Byggnader

Tiondebod.

Övrigt

Minneslund.

Kulturhistorisk bedömning

Enskilda gravvårdar har ett kulturhistoriskt värde. Tiondeboden har ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Kvarter D Gravplats nr 1-175

Kvarteret omfattar gravplats nr D 1-175 och omgärdas av kvarter C i alla väderstreck.

Kvarter D ger ett enhetligt intryck, då gravvårdstyperna är breda och låga.

Allmän karaktär

Ger ett regelbundet intryck då vårdarna är låga och breda. Vårdarna ramar in av den omgärdande rygghäcken som skapar en rumskänsla och bidrar till kvarterets struktur.

Omgärdning

Kvarter C.

Ingångar

Vegetation

Kvarteret omges av en klippt tujahäck, ca 1,2 m hög. En buske växer vid kvarterets norra del.

Gångsystem

Grusgångar samt gräsytor.

Gravvårdstyper

Enbart låga och breda vårdar. Vanligast förekommande från 1960-talet – 1990-talet. Röd, grå och svart granit dominerar. En typ av vård som återkommer i kvarter D är en låg och bred vård i grå kalksten, utsmyckat med ett kors. Kvarter D är ett f d linjegravskvarter, där linjegravarna förmodligen togs bort någon gång under 1960-talet.

Exempel på gravvård i kvarter C samt exempel på gravvård i grå granit med ett kors, som är vanligt återkommande i kvarter D.

Byggnader

Övrigt

Kulturhistorisk bedömning

Enskilda gravvårdar har ett kulturhistoriskt värde. Uppmärksammas bör den typen av gravvård i grå granit, utsmyckad med ett kors, som är vanligt förekommande. De representerar en trend under en viss tidsperiod.

Källor:

Broocman C F. Beskrifning öfver the i Östergötland..... . 1760.

Faksimilieutgåva 1993.

Brate E. Östergötlands runinskrifter. Stockholm 1911.

Kulturmiljövård 6/98. Riksantikvarieämbetet. Stockholm 1989.

Kyrkogårdens gröna kulturarv. Stad&Land. Movium/inst för landskapsplanering.

Sveriges lantbruksuniversitet nr 103/1992.

Ridderstad A. Östergötlands beskrivning. Andra delen. Stockholm 1918.

Tham W. Beskrifning öfver Linköpings län. Förra delen Stockholm 1854. Andra delen Stockholm 1855.

Theorell A, Wästberg P, Hammarskiöld H (foto). Minnets stigar. En resa bland svenska kyrkogårdar. 2001.

Wadsjö H (red). Kyrkogårdskonst. Stockholm 1919. Theorell A, Wästberg P, Wadsjö H (red). Kyrkogårdskonst. Stockholm 1919.

Widegren PD. Försök till en ny beskrivning över Östergötland. Första bandet 1817.

Andra bandet 1828. Faksimilieutgåva 1993.

Östergötlands läns museums topografiska arkiv.

Muntliga uppgifter –

www.lantmateriet.se

www.tema.liu.se/kultarv/ Östgötabild.

EXEMPEL PÅ GRAVVÅRDAR MED KULTURHISTORISKT INTRESSE

Förklaring till exempellistan

Exempellistan är indelad i två delar. Den första delen som innehåller uppgifter om kyrkogård, kvarter, gravnummer, material, efternamn, hemvist och årtal är en identifikationsdel. Under den andra delen anges en kulturhistorisk notering med uppgift om titel, gravplats och gravvård. Dessutom noteras eventuella skador och andra anmärkningar.

Kvarter: anges endast i de fall då kyrkogården är indelad i kvarter.

Numrering: görs efter gravkartan. Ofta kan det vara svårt att exakt lokalisera gravnumret, då gravbredd kan variera och många gravnummer intill varandra saknar gravvård. Att gravnumren ofta börjar med "0" beror på att datorn ska kunna sortera materialet i rätt ordning. I vissa fall står äldre gravvårdar utan gravnummer bland övriga gravar och då ges de t ex beteckningen "onumr. S om 042". Stenar som står undanställda och bedöms ha ett kulturhistoriskt värde ges nya nummer: "ÖLM 1, ÖLM 2 o s v".

Material: Här anges vårdens material. Beteckningen "granit" används utan närmare specifikation av olika typer. Stenens färg förkortas sv (svart), gr (grå), r (röd), gr/r (grå/röd) osv.

Efternamn: I allmänhet det första efternamnet som står på gravvården.

Hemvist: Det geografiska namn som står på gravvården. Det kan röra sig om bynamn, gårdsnamn eller namnet på en mindre fastighet. I undantagsfall är det namnet på en plats som inte ligger i socknen.

F:a årtal och S:a årtal: anger det tidigaste respektive senaste dödsåret som står på gravvården. Är det endast ett årtal angivet står det i F:a årtal.

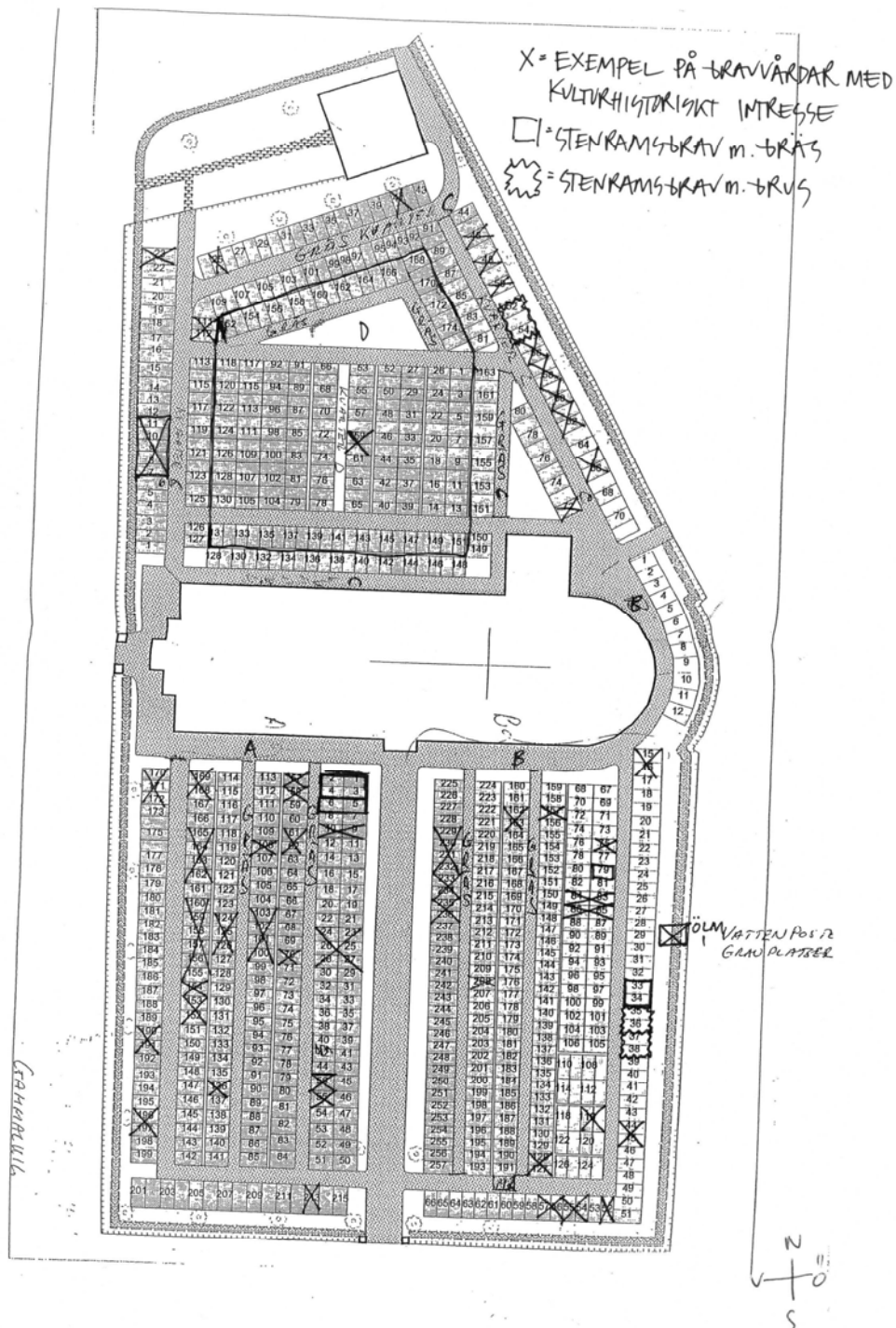
Titel: Samtliga yrkestitlar samt hemmansägare, rusthållare m m. Dessa gravvårdar bedöms ha ett kulturhistoriskt intresse oavsett vårdens ålder.

Gravplats: Gravplatsen är omramad av stenram, häck, järnstaket eller kedja. Själva gravplatsen är i allmänhet täckt med grus men i vissa fall med gräs.

Gravvård: Speciella typer av gravvårdar som t ex gjutjärnskors, träkors, häll, sköld, ålderdomlig sten m m.

Skada: Notering om eventuell skada, t ex rost på en gjutjärnsvård eller på ett järnstaket, sprucken kalkstensvård o dyl. Här noteras även om det är ovanligt mycket lava på framför allt kalkstensvårdarna.

Anmärkning: Här noteras om gravvården har ett lokalthistoriskt eller personhistoriskt intresse eller andra anmärkningar– L1, P1, A1 osv. Detta hänvisar till korta notiser i slutet av exempellistan.

På gravkartan visas exempel på gravvårdar med kulturhistoriskt intresse.

